

A házasság bibliai-theológiai megítélése

(Tekintettel a házasságkötési-ágenda elkészítésére.)

Az Írás bizonyossága.

Az evangélikus keresztyénség számára minden kérdésben döntő szava van az Írásnak. Nem is foghatunk hozzá valamely kérdésnek a tisztázásához addig, amíg nem ismerjük a szentírás tanítását róla. A szentírás alapján általában a teremtés rendjéről és a megváltás rendjéről szoktak beszélni és e két rend kereteiben világítják meg az egyes kérdéseket. Ha Isten felől nézünk egy kérdést, akkor teljesen elegendő e két szempontnak az alkalmazása. De mivel gyarló emberek vagyunk, szükséges még egy harmadik szempontot is beiktatnunk s az összefüggésben rendszeresen tárgyalnunk, érvényesítenünk. Ez pedig a bűneset következményeinek szempontja. Az előbbi kettő analogiájára így fejezhetnők ki: a »bűn rendje«. Különösen a házasság kérdésének vizsgálatánál végzetes félreértések okozója az, hogy csak a teremtés és megváltás rendjének kategóriáit alkalmazzuk. Ez az alábbiak folyamán ki fog tűnni, amikor a házasság intézményét a teremtés rendjének, a bűn rendjének és a megváltás rendjének a szempontja alatt vizsgáljuk. S e három szempont tisztázza a gyakorlati teendők kérdését is.

A) A teremtés rendje.

Nyilvánvaló dolog, hogy a házasság intézményével már a teremtés rendjével kapcsolatban is találkozunk. Ez az oka annak, hogy a keresztyén vallástól függetlenül egyetemes emberi jelenség a házasság. Előbb azt kell tisztáznunk az eredmény érdekében, mit tanít a bibliai anthropologia az emberről.

Rövid bibliai anthropologia, különös tekintettel a házasságra.

A teremtés-történetben nyilvánvaló a különbség az ember és minden más teremtmény teremtése között. Minden más élő és élettelen Isten teremtő szava hozott létre mintegy gépiesen: »Legyen« ez s az; »hajtson a föld gyenge fűvet«; »Pezsdüljenek a vizek élő állatok nyüzsgésétől...«; »Hozzon a föld élő állatokat nemük szerint...« S így szinte »angró« teremtett Isten mindent.

Lényegesen másként teremtetett az ember. Itt már nemcsak az Úr teremtő szava, igéje, — de személyes kezemunkájának az eredménye az ember: »Teremtsünk embert... s formálta vala az Úr Isten az embert«. Hasonlattal azt mondhatnók, hogy az a különbség a teremtés módja szempontjából az ember s minden más teremtmény között, mint a kisipari kézimunka és a gyári tömegproduktum között. Amaz létrehozójának személyes és egyéniséget adó alkotása, ez ugyancsak személyes alkotó erő eredménye, de a közbeiktatott gé-

pek és eljárások személytelenítő munkája nyomán. De mást is elárul nekünk ez a csodálatos egyszerűségű és világosságú igel-Valóban az ember is a föld porából teremtett (s innen a más teremtményekkel való letagadhatatlan sok egyezőség), de ugyanakkor végtelen különbséget jelent az a tény, hogy Isten a maga Lelkéből leheltette belé az életnek lehelletét. És — a többi teremtmény létrehozásától eltérően — »így lön az ember élő lélekké« (Gen. 1:3, 11, 14, 20, 24; 26, 2:7.)

Ugyancsak nyilvánvaló, hogy »férfiúvá és asszonnyá teremté őket« (1:27.) És rendkívül figyelemreméltó körülmény, — melyet nem lehet a később elmondandók szempontjából eléggé hangsúlyozni, — hogy már itt észrevehető bizonyos alárendeltségi viszony a férfi és nő között. Ezt mutatják a következők: első helyen említi az ige a férfit, a másodikon az asszonyt; a férfit teremtette előbb s azután az asszonyt; a férfié a kezdeményezés és a megadott »kultur-programm« (1:28.) irányvezetése, a nő ebben csak »segítőtárs«; s végül a társas együttélésből származó előnyt inkább a már meglévő férfi számára akarja biztosítani a később teremtett nő által. (Gen. 1:27; 2:21,18; I. Kor. 11:8—9.)

Es a harmadik fontos megállapítása a szentírásnak, hogy az ember erkölcsileg felelős lénynek tekintett. (Gen. 2:16—17.) Az erkölcsi felelőségről ott beszélhetünk, ahol a cselekvés számára nem esik egybe a »lehet« és »szabad« köre, hanem a »lehet« területe nagyobb, mint a »szabad« köre. Az állatvilágnál e kettő egybeesik. Isten előtt az állat csak azt teheti, amit szabad, s így nem hághatja át a »szabad« körét, azaz nincs bűne, nem vonható felelősségre. (Pl. meg van a vemhességi ideje s egyébként nem »paráználkodik« stb.) Viszont az emberi élet minden megnyilatkozásánál nagyobb a »lehet« a »szabad«-nál. Pl. az *akarattól*: sokmindent tehetek, akaratok, amit nem szabad. Ölhettek, de nem szabad. Az *intellectusnál*: kigondolhatok oly dolgokat intellectusommal, amelyeket nem szabad. Oly dolgok feszegetése, melynek tudása nem adható meg: »kettős predestináció«, Isten praexistenciája, mindenhatósága stb. A *lelki* (spiritualis) életben: lehet halottakat, szellemeket idézni, de nem szabad. *Nemi élet terén*: az állatvilágtól eltérően mindenkor hatalmamban áll e képességem, de nem mindenkor szabad élnem vele. Sőt még a *hitélet* terén is: Isten az ő eszközeinek megjelent oly dolgokat, melyek csak nekik szólnak s nem szabad kibeszélniök. Pl. II. Kor. 11:4, Jel. 10:4. Ezért az ember minden irányban felelős lény s ez magasan a többi élőlények fölé emeli. A szentírással egybehangzóan azt mutatja a tapasztalat, hogy a »szabad« körének átlépése súlyos következményekkel jár.

A házasság a teremtés rendjében.

A szentírásnak idevonatkozó közlése röviden összefoglalható.

1. A házasság a teremtés szükségszerű következménye. Gen. 1:27—28. (Luther: »illum — matrimonii statum — initio ante omnes alios servandum instituerit, eamque ob rem separatim masculinum et feminam creavit.«
2. A kettő együtt kapta a »kulturparancsot«, tehát az ember élete a házasságban teljeseedik ki, úgy töltheti be

feladatát. Ezért érthető, hogy Isten a házasságot minden más életforma és célkitűzés előtt rendelte az ember számára. (Luther: »Deus hoc matrimonii ordinem prae omnibus alijs tantis cumulavit benedictionibus.«) Gn. 1:27—29-ben ez a sorrend: férfiúvá és asszonnyá való teremtetés; ily állapotban való megáldatás; a szaporodási parancs (Luther: »ut legitime coniuncti fecundi essent, liberos procrearent — procreatio! — ...«); a »föld« (tehát mindenek, ami a mi teremtett világunkat alkotja anyagban és látható-láthatatlan fizikai megnyilatkozásban — uralom alá hajtása; minden élő feletti uralkodás... (»deus quaecunq̄ue in mundo sunt, huic provehendo insumsit eademque utenda subdidit.«). Így a házasság minden más viszony, eredmény, a »teljes ember«, a »világhódító ember« előfeltétele. 3. »Nem jó« volt házasság nélkül az ember élete. Következésképp azért rendeltetett, hogy »jó« legyen. (Gn. 1:18.) Boldogságul adatott! Ebből a boldogságból még a mai — bűnesetutáni — romjaiban is sok megmaradt, másrészt e jellemző vonása miatt hasonlította bizonyosan Jézus »menyegzőhöz« a menyeknek országát... (»et a nobis requirit ut eundem honoremus, servemus, et traducamus veluti divinum ac beatum ordinem.«) 4. Az is nyilvánvaló, hogy az Atya szándéka szerint »egymáshozilló« telek házassága a helyes. Ő »szerzett hozzáilló« segítőtársat a férfinak! S ha ezt már akkor szükségesnek tartja a szentírás megemlíteni, amikor még csak egy férfi volt s számára egy nő teremtett, méginkább hangsúlyozandó ez akkor, amikor elszaporodott az emberiség. 5: A fentiekből világosan következik a teremtés rendje szerint a monogám házasság. Egy férfi volt s annak egy nőt teremtett Isten. (Gn. 2:21.) 6. Viszont újra hangsúlyoznunk kell, hogy a teremtés rendje szerinti házasságban is nyilvánvaló a férfi primátusa, ahogyan elfogadja az asszonyt, nevet ad neki (!), és nem ő a nő »segítőtársa«, hanem fordítva. (Gn. 2:22. 23. 18.) Ugyanakkor viszont ez a primátus »a caritate normatus« amint azt Gn. 2:24 jelzi: (A Dávak-ige kalja éppúgy, mint a görög proskolláó kifejezi a testi és érzelmi együvé tartozást). Mintha csak már itt hallanók Ef. 5:25, 28—29, intését! S a dolog természetéből következik — gondoljunk arra is, hogy előbb volt férj és feleség, s csak azután szülő és gyermek! — hogy ez a szeretet minden más földi szeretetnél, a szülői-gyermeki szeretetnél is erősebb. 7. Végül teljesen világos a teremtéstörténetből az, hogy az Isten által megteremtett házasság *felbonthatatlan élelkhözösség*. És igen figyelemreméltó, hogy ez az igének két vonásából is kitűnik: Az asszony teremtésénél egy testből-lélekből formáltatott a férfi csontjából való és testből való test. És ennek a fordított művelete történik a házasságban, amikor az egymás után Istentől kapott vágyódással vágyódik a két rész s összeolvadván »lesznek ketten egy testté«. Amint ezt az Újszövetségben az Úr kommentálja is: »Úgy hogy többé nem kettő, hanem egy test.« (Mt. 19:5.)

Összefoglalásképpen nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hogy a fentebbi hét pont a megváltás és a bűn rendje előtt, a teremtés rendjében adatott, mint az Isten szándéka szerinti házasság jellemzője.

B) A bűn rendje.

Talán szokatlan a »teremtés rendje« és a »megváltás rendje« mellett ez a harmadik megkülönböztetés. De a házasság kérdésének tárgyalásánál feltétlenül élnünk kell vele! Mert e kérdésben minden bizonytalanság és tévedés abból származik, hogy csak két kategóriát vesznek számba: A megváltás rendjéből mint nem oda tartozót kivesszük. Mikor pedig besorozzák a teremtés rendjébe, mint »ein weltliches Gescheft«, »világi dolgot«, akkor tulajdonképpen nem a bibliai teremtési rendjének fogalmával operálnak. Mert a bibliai teremtés rend, célját és tartalmát tekintve, azonos a megváltási renddel (mivel a megváltás tkp. »restauráció«). Mi pedig a bűneset által megrontott házasságfogalmat és gyakorlatot úgy fogadjuk el a »teremtés-rend« leple alatt, mint odatartozót, holott lényeges különbségek vannak a kettő között! Az alábbiakban ezt vizsgáljuk meg.

Ugyanezt a sorrendet követjük a világos látás kedvéért, mint fentebb tettük, a »teremtés-rend« szempontjainak érvényesítésénél. Tehát előbb nézzük a »bűn rendjének« — azaz a bűneset utáni állapotnak — az anthropológiáját, majd a házasságrendjét és gyakorlatát.

A bűn rendjének anthropológiája, különös tekintettel a házasságra.

Archimedes mondotta az általa konstruált csigasor feltalálásakor: »Adjatok egy helyet, hol megvessem a lábam s kimozdítom helyéből a földet.« S valóban igaza volt, mert a világban egy földönkívüli fix pontra helyezve óriási méretű csigasorállványait, egy ember is kimozdíthatná a földet helyéből.

Ugyanezt tette a sátán is a bűneset alkalmával. Az Isten által megteremtett világról annak minden vonatkozásában ezt jegyezte fel az Úr: »Látá Isten, hogy minden, amit teremtett vala, imé, igen jó.« (Gn. 1:31.) Nem laikus hozzászóló állapítja meg, hanem maga a Teremtő s méghozzá azt, hogy »igen jó.« Tökéletes Alkotó — tökéletes alkotmány... Mikor pedig a sátán e csodás teremtettséget meg akarta rontani, az emberben talált meg azt a bizonyos archimédesi pontot, mint a látható világ egyetlen felelős, etikai teremtésében. Jól tudta, hogy ha az ember megromlik, megromtatik az egész teremtetség is. Ennek következményeit szövegezi meg így a szentírás: »Átkozott legyen a föld temiattad...« (Gn. 3:17.) Az »igen jó« teremtetségben többé nem volt helye a bűnös, átkozott embernek: vagy kipusztítandó, vagy hozzáillően berendezendő a teremtetség egy része. Így rontatott meg az emberen keresztül a teremtetség s lett az ember átkozott, földnek átkozott lakója, melyben bellum omnium contra omnes dúl.

Bennünket a házasság vizsgálatának kérdése szempontjából a fentieknek két következménye érdekel. Az egyik az, hogy alakult a férfi és nő viszonya a büntetés következtében? A másik pedig az, hogy az első bűnnek milyen gyümölcsei vannak?

A bűn az eredetileg segítőtársul adott asszony közvetítésével vett erőt a férfin is. Az eredetileg is bizonyos alárendeltségben lévő asszonynak jutott e szomorú értelemben vett felülkerekedés osztály-

részül Ez a »nagyobb« büne hozta reá a súlyosabb következményeket is. (Ismételten hangsúlyozzuk, hogy most csak a házasság kérdésének szempontjából vizsgáljuk a helyzetet s így természetesen sok más irányba nyíló ajtót nyitva hagyunk, mint pl. a büntetéssel egyidejűleg megnyilvánuló kegyelem különbözőségét is, valamint azt, hogy más viszonylatban milyen konzekvenciákat jelent a büntetés a férfira és nőre nézve...) Ezek a súlyosabb következmények többek között abban jelentkeznek, hogy a nőre kimondatott: »epekedel a te férjed után, ő pedig uralkodik terajtd«. Arra nincs terünk, hogy ezt az ígét minden vonatkozásban vizsgáljuk, csak arra utalunk, hogy a büntetés — csak látszólag igazságtalanul — mégjobban kihangsúlyozta a két fél viszonyában lévő bizonyos egyenlőtlenséget, azaz súlyosbította a nő alárendeltségét s emelte a férfi primátusát. Ennek azután átokverte életünkben sok fájdalmas és extrém következményét tapasztalhatjuk akár a férfi brutálitása, akár a nő uralmi törekvése irányában... (Különösen a keresztényiség bármilyen hatásától érintetlen primitív népek életterületén nyilvánvaló ez.) A lényeg az, hogy ez fájdalmas büntetés. *De Istennek e számunka terhes büntetésén változtatni, alóla kibújni éppoly bűn, mint a büntetést okozó bűn!* (Ha a csinytevő gyermeket sarokba térdeltetjük, annak minden vágva e kellemetlen helyzetén a nagy javára változtatni, de ha ezt megteszi s — mondjuk — feláll térddepléséből, azzal újabb vétket követ el, hacsak maga a szülő nem oldja fel a büntetés alól.) A sátán az emberiséget is ismételten rá akarja venni, hogy leszaggassa a büntetésnek bilincseit, melyeket pedig ómiatta kell hordanunk. (Zs. 2:3.). Ilyenkor tünteti fel Isten rendeléseit vagy büntetéseit igazságtalanoknak s magamagát az irgalom és »felvilágosodottság« képviselőjének. Innen érhető, hogy mindig a »felvilágosult« materialista mozgalmak írják zászlajukra — egyidejűleg a biblia tekintélyét is elvetve minden vonatkozásban! — a »feminista« törekvések jelszavait (figyelemreméltó e két tény állandó találkozása.). S amint a világ állandóan azon van, hogy beszűrődés útján saecularizálja az egyházat is, ennek következtében a fentieknek különféle bizonytalanságot, téves nézetet eredményező hatásai állandóan kísértének az egyházban is. *Amit általában a »feminista« mozgalmak és gondolatok alatt értünk, az szentíráselles!* Annál is inkább, mert a szentírás ezt a fájdalmas kérdést is megoldja a megváltás rendjében. Legyen elég annyit megállapítanunk, hogy a »bűn rendjének« sok meglévő és megoldatlan problémája vezethető vissza a fentiekre. És ez a körülmény a legnagyobb mértékben óva int attól, hogy a fennálló bűn alatti rendet minden igazságtalanságával, szentíráson kívüli törekvéseivel és megoldatlan problémáival a »teremtési rend« fogalma alá tartozónak vegyük!

Másodsor az is fájdalmasan természetesen, hogy a bűn növekszik és az első bűnnek (eredendő bűnnek) számtalan következménye mérgezi az ember életét. A házasság kérdésének szempontjából a fentiekben kívül idetartozik a paráznaság, házasságtörés, állatiasság, érzékiesség, bujálkodás, perverzítások végtelen szomorú és széles skálája. És ebben legszomorúbb a férfi sátáni primátusa. Ennek kö-

vetkeztében sokminden természetes és megengedett a férfi számára, ami tilos a nőnek (evilág szerint!). S ezt a sátáni igazságtalanságot maga az azt szerző sátán úgy igyekszik »megoldani«, hogy a modern nőnek férfi-erkölcsöket akar a dñi, ahelyett, hogy a férfit is visszavezetné a jóértelemben vett női erkölcs szintjére. Csak annyit szögezzünk le, hogy Isten ígéje szerint a nemi életnek, perverzitásnak minden házasságelötti, házasságonküüli formája, módja, sőt a házasságonbelüli eltévelyedesei is büntetését el nem kerülhető bűn.

A bűn rendjének házassága.

A bűn rendjében az összes eddig elsoroltak s azok ki nem fejtett következményei a házasság intézményének megrontására irányulnak. Jól mondja egy nagy etikus: »Ha valamely nép vagy korszak erkölcsi állapota után tudakozódunk, tekintetünk mindenekelőtt a házaseslet állapotára irányul. Minden egyebet aszerint ítélünk meg. Ha a nép házaseslete meg van zavarva, akkor tudjuk, hogy e nép egyéb erkölcsi állapota is rossz lábön áll. És ha egy nép erkölcsi állapotát akarjuk emelni, mindnyájan azt mondjuk, hogy mindenekelőtt a házaseslet viszonyain kell javítani...« (Luthardt: A keresztyén-ség erkölcsstanáról. Ford.: Csiky-Szóts. Bp., 1911. Magyar Prot. Irodalmi Társaság, 107. l.)

A bűn rendjének házasságával természetesen már magában a szentírásban is találkozunk. Éspedig kétféle értékelésben: mint megtüirt és mint elítélt gyakorlattal. Az elsőt az Ószövetség képviseli, a másodikat az Újszövetség. S ez érthető is: a kérdést megoldó »megváltás rendje« Jézus Krisztus eljövetelében lett való-sággá s az egész Ószövetségnek nyilvánvaló evonatkozásában is az üdvörtörténi, Krisztusra utaló jelentősége. Ezért kell gondosan szétválasztanunk a két isteni kijelentés állásfoglalását. S ezt nem mi tesszük önhatalmúlag, hanem maga az egyedül illetékes Úr Jézus, mint alább látni fogjuk.

Az Ószövetségben még találkozunk a »felavatott paráznánő« intézményével (Gn. 34:31. Gn. 38:21.) Természetesen, üdvörtörténi okok miatt, a későbbi »lelki Izrael«-re való tekintettel érvényesül az a megítélés (I. Kor. 6:18. stb.) hogy »Ne legyen felavatott parázna nő Izráel leányai közül« (Dt. 23:17.) Ugyancsak találkozunk az Ószövetségben a poligámiával ismételt, melyet az Újszövetség elítél (V. ö.: Gn. 28:9, 29:27, Dávid feleségei, Salamon egész háreme: I. Kir. 11:3. stb. — I. Kor: 7,2, stb.), És szerepel az Ószövetségben a jogos elválás is, hogy a bűn rendje miatt türethetlenné vált helyzeten enyhítsen. Mint Jézus mondja: »Mózes a ti szívetek keménysége miatt engedte meg néktek, hogy feleségeiteket elbocsássátok...« (Dt. 24:1. — Mt, 18:8,) — Az Újszövetség állásfoglalásával az üdvösség rendjével kapcsolatosan foglalkozunk alább

(De az Ószövetség még igen magas erkölcsiséget képvisel ahhoz képest, amivel a bűn rendjében élő világban mindenütt és mindenkor találkozunk! Bennünket most csak a keresztyén s közelebbről az evangélikus keresztyén terület érdekel. S a magunk portáján söpörve

szomorú következményeit látjuk annak, hogy milyen súlyos tévedéseket eredményez az a körülmény, hogy a teremtés- bűn-, megváltás-rendet összekeverjük, nem választjuk szét világosan és következetesen, — vagy csak a teremtés- és megváltás két rendjét alkalmazzuk. Ilyen értelemben alapítunk egyrészt minden liberális felfogást és gyakorlatot Luther azon állásfoglalására, mely szerint a házasság csak »weltliches Gescheft«. Másrészt ez a magyarázata annak, hogy Luthernek is sajnálatos tévedései vannak e téren (Mentségére felhozható ugyan az akkori kaotikus helyzet és az, hogy a pápaság szentírásellenes gyakorlatával szembeni harcában ragadtatta magát téves kijelentésekre.). Pl. az egész életre kiható jelentőségű és Krisztusnak egyházához való páratlan viszonyát példázó házasság kérdésében azt mondja, hogy »a házasság testileg külső dolog, mint bármely más világi cselekedet. Amint épp egy pogánnyal, zsidóval, törökkel, eretnekkel együtt ehetem, ihatom, alhatom, járhatok, lovagolhatok, futhatok, beszélhetek és üzletbe bocsátkozhatom, éppúgy léphetek házasságra is és maradhatok ebben övele.« (1522-ben a házasságról kiadott beszéde.) Igen, a teremtés rendjében, amikor még in integra natura volt az ember, az megállana, de nem beszélhetünk így a bűneset óta. És még akkor is fennmarad annak követelménye, hogy csak az Isten által neki rendelt féllel léphet valaki házasságra. De a saecularizálódás az egyre nagyobb mérvű hiteltelenedés miatt az a helyzet, hogy vajmi kevesen tudakolják előre Isten akaratát házaseletük lehetőségére és jövője felől s azután, amikor aratják azt, amit vetettek, menekülni igyekeznek a pokollá vált házasságból. Sőt sokszor még egyházi körök is amellet törnek lándzsát, hogy a »teremtés rendjéhez tartozó polgári jellegű dolgokban« szabadon cselekedhetik az ember. A szentírás ezen a ponton nem ismeri a »ius civilis« fogalmát!)*

* Györi János eszméltető cikke bizonyára visszhangot fog kelteni s többen is theologiai kritika tárgyává fogják tenni nem egy sajátos érdekes megnyilatkozását. A magam részéről már most megjegyzem, hogy Györi Luther-kritikáját igazágtalannak tartom. Mégpedig azért, mert Luther »sajnálatos tévedéseit« (valóban azok?) alig vihetjük vissza arra, hogy ő nem különböztetett kellőképpen a teremtés-, bűn és megváltás rendje között, illetve, hogy ő nem vette eléggé komolyan a bűn állapotát. Egészen más értelemben beszél Luther írásaiban a külső rendről (äus-erliche Ordnung) vagy világi dolgokról, ügyekről (weltlich Ding). — Itt jegyzem meg azt is, hogy félreérthető a teremtési és megváltási rend »analogiájára« képzett »bűn rendje« kifejezés. A rend (Ordnung) fogalmában benne van az, hogy Isten rendelte, akarta, teremtette; a bűnről ez olyan értelemben nem mondható el, mint a teremtésről vagy a megváltásról. Sokkal helyesebb a »bűn állapotáról«, »valóságos hatalmáról« vagy ehhez hasonlólról szólni

Szerkesztő.

C) A házasság intézménye a megváltás rendjében.

Két bevezető megjegyzés.

A szentírás bizonyossága szerint már a teremtés előtt Isten terében volt a bűneset s ezzel kapcsolatban a megváltás szükségessége. Nem az a helyzet tehát, hogy a sátán megrontotta Isten »igen jó« teremtett világát s most azután Isten kénytelen volt a helyreállítás lehetősége után nézni. Az iniciatíva Isten kezében van s ez mutatja az Ő abszolútságát. Ez kitűnik abból, hogy a kinyilatkoztatás szerint a mindenség nemcsak hogy Krisztus által és Krisztusban, hanem Krisztusra nézve is teremtett. (Kol. 1:16.). Hiszen betegség után tudjuk igazán becsülni az egészséget, a paradicsom elvesztése után az Édent és a haragvó Isten megismerése után a szerető mennyei Atyát. A változatlan Édesatyát nem tudta értékelni a tékozló fiú, amíg otthon volt s csak visszakerülése után tudta meg, mi az atyai ház. Messzire vezetne e kijelentés konzekvenciáinak levonása, csak az erre szükségessé e rövid vázlatot, hogy egyáltalán tisztán lássuk a három kategoria helyénvalóságát (teremtés-bűn-megváltás rendje).

A három rend közül a teremtés rendje tulajdonképpen csak a szentírás közlése arról, ami volt. Gyakorlatilag mi csak a másodikkal és a harmadikkal kerülünk, illetve kerülhetünk kapcsolatba. Mindnyájan a bűn alatt, Isten haragja alatt vagyunk eredetileg s az újjászületés által kerülhetünk kapcsolatba a megváltás rendjével. A bűn rendjébe beleszületünk, s amint a teremtés rendjébe egykor teremtettünk, úgy kell új teremtés által bejutnunk a megváltás rendjébe is. (II. Kor. 5:17.). Enélkül az újteremtés nélkül minden házassági reform ellenére is kárthatban marad az ember, legfeljebb arról lehet szó, hogy — hasonlat által élve — óvintézkedéseket tegyünk-e egy halott »megbetegedése« ellen? Erről csak akkor lehet szó, ha előbb feltámasztottuk. Ennek az állításnak a következményét a Függelékben vonjuk le.

A megváltás rendjének anthropológiája, különös tekintettel a házasságra.

Az emberen kezdődött a teremttség megrontása, rajta keresztül történik a helyreállítás is. Amint az egész »teremtett világ hiábavalóság alá vettetett, nem önként, hanem azért, aki az alá vetette« — az ember miatt — ugyanúgy »a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését«, hogy »maga a teremtett világ is megszabadul(hasson) a rothadandóság rabságából az Isten fiai dicsőségének szabadságára.« Ezért Isten újjáteremtő programja gyakorlatilag az egyes ember újonnan születésén kezdődik s az eschatologikus távlatokba nyúlik.

A megváltás rendjében Isten előtt nincs sem férfi, sem nő, mint ahogyan a teremtés rendjében is az ember nem mint férfi és nő létezett Isten előtt, amint azt a »kultúrparancs« megadásában láthatjuk. Viszont ugyanakkor megmarad a férfinak már a teremtés rendjében megvolt bizonyos primátusa. A lényeg azonban az, hogy

a különbséget átkossá tevő bűn távolíttatik el, illetve a megszentelődés útján céltudatos harc indul e bűn ellen.

Mert sohasem a különbözőségeken van a baj forrása, hanem mindig az azt kihasználó bűnben, sátánban. Egyenlőség soha nem volt, nem is lesz, még az örökkévalóságban is különbség lesz a megváltottak között, de a bűn nem teszi azt átokká többé az azonos üdvösséget elnyertek között: V. ö.: Mt. 20:1—16., v. ö.; Lk. 19; 11—19. És épp Isten országában a céltudatos harc ténye már maga óriási jelentőségű a férfi és nő különbözősége problémájának megoldásában.

A megváltás rendjének házassága.

A megváltás rendjének anthropológiájából a házasság kérdésének a megoldásához azon a ponton vezet át az út, hogy a nyilvánkoztatás szerint nemcsak a hívők gyülekezete a maga összességében, de az egyes hívő is a Szentlélek temploma. Ebből folyólag a parázsnaságnak minden faja abovo ki van zárva. (I. Kor. 6:15—20.) A házasságelőtti nemi étellel már előre megsértetik a jövő házasság s nem is válik igazi házassággá, hacsak Krisztus vére által nem töröltetik el a múlt bűne. Bár igen gyakran még a bűn eltörlése után is hordozni kell a *következményeket*, mint ahogyan pl. egy bűne következtében lábát elvesztett embernek a bűnbocsánat elnyerése után sem nő ki újra a lába. Isten ezen a ponton is éppen nem csúfoltatik meg. A bűn rendjének általános felfogása szerint ezt szinte egyáltalán nem veszik figyelembe. S itt nyilvánvaló, hogy a keresztyén házasság már előzményeiben is elképzelhetetlen Krisztus nélkül, akár a büntől ígéje által preventíven megóvó (Zsolt. 119:9.), akár az elrontott multat bűnbocsánata által helyrehozó értelemben.

A megváltás rendjében élő ember számára a házasság nem magától értetődő velejárója a felnőtt korba jutásnak. Házasságával kapcsolatban mindenkinek tisztáznia kell két primér jelentőségű dolgot Isten akaratát tudakolva. Az egyik így hangzik: Isten tervei szerint egyáltalán házasságra rendeltetem-e vagy pedig megadatott nékem az a külön kegyelmi ajándék, hogy csak az Úrnak szolgáljak? (I. Kor. 7:32—33. — v. ö. Luther szavaival, melyek szerint Isten »sublimi ac supernaturali *gratia* ea libertate *donavit*, quo possint extra hunc ordinem« vivere.) A második pedig az, hogy ki rendeltetett néki hitvestársul? Ismételnünk kell, hogy most csak a megváltás rendjének alapján vizsgáljuk a kérdést s ez esetben az is nyilvánvaló, hogy hívő fél csak hívő házastársat vehet magához éppen a megváltás rendjének nem fictiv, hanem valóságos volta miatt. (I. Kor. 7:39/b, stb.) E fenti szempontok figyelmen kívül hagyása miatt megintcsak végtelen sok nehézség származik. Saeculáris előzmények saeculáris következményeket vonnak maguk után a »megoldásokban«.

Nézzük e rend alapján a házasság kérdését közelebbről. Elég tekintetben azt megállapítanunk, hogy — a teremtetés rendi állapotok alapján — a bibliai házasságnak két jellemvonása van: boldog és

szent. Boldog, amennyiben maga az Úr a boldog mennyországunk a példájául az emberi életviszonyok közül éppen a házasság intézményét választotta (Mt. 22.). Ezt alátámasztja az, amit a teremtsérend szempontja alatt állapítottunk meg a házasság boldogságáról. — Szent, amennyiben az Úr a maga gyülekezethez való viszonyát — mely szent és páratlan — ehhez az intézményhez hasonlítja, mint amely az ember összes viszonyai közül a legméltóbb arra. És ebben a házasságban az Istenben vetett gyermeki hit alapján minden, a gyermekáldás is a hit szerint van (I. Kor. 7:3-6.).

Házassági elválás.

Amint a teremtséi rendben felbonthatatlannak szereztetett a házasság (Gen. 2:24.), ugyanúgy az Úr kommentálása szerint a megváltás rendjében is minden kétséget kizáróan az. (Mk. 10:8—9.) Ez annyira egyszerű és világos megállapítása, hogy általában csoda, miért nem érvényesül ez egyetemlegesen a keresztyénség területén! (A szentírás mellett nem szükséges Lutherra hivatkoznunk, de ő is világosan kimondja ezt az egyház babilóni fogságáról írt művében.)

Két esetben bomlik fel a házasság. Ha valamelyik fél házasságtörést követett el. Ilyenkor tehát a földi törvényszék is nem felbontja a házasságot, legfeljebb kimondhatja a jogi következményeivel ezt a tényt. (Mt. 19:9.) — És felbomlik a házasság akkor, ha Isten az egyik felet hazahívja s akkor az életben maradó fel szabadul a házasság törvénye alól. (I. Kor. 7:39.). Minden más esetben történő válás tudatlanságból (Mt. 22:29.) hamis száralomból s általában a bűn rendjében élő saeculáris gondolkodásból fakad! Egyúttal pedig Isten törvényének a megsértése. — A szentírás még abban az esetben sem engedi meg a válást, amikor az egyik fél nyilvánvalóan hitetlen (I. Kor. 7:12—13.). (Luther megengedhetőnek vélte a hívő fél üdvösségének veszélyeztetése esetén, de ha valamelyik fél *igazán* hitben van, ilyen eset nem fordulhat elő, különösen ha gondolunk a Jézus nevében elmondott hívő imádások lehetőségére és valóságára!)

Bármilyen alapon elváltak újra házasságra nem léphetnek (Mk. 10:11—12. Mt. 5:32/b, I. Kor. 7:11.). Tehát még az úgynevezett ártatlan fél sem, a házasságtörés esetében. Csak az léphet újra házasságra, akinek Isten bontotta fel házasságát (özvegyiség), mert ez bűn és paráznaság nélküli. (Természetesen nem tartozik ide a gyilkosság útján való megözvegyülés, hasonlóképpen a legnagyobb körülménytést igényelnének az ú. n. holtányilvánítások is.)

A házasság kérdésével való tüzetesebb foglalkozás közben egy nyilvánvalóbb az, hogy a férfi-nő viszonyában, a házasságban valami fenséges nagy dologról van szó, amelyet Isten igen szigorúan számonkér, bármilyen rendben történjék is a megsértése. És Isten szigorúságának alapja abban a tényben van, amit Ő a procreatio-ban, a házasság boldogságában és a házasságnak Krisztus és az egyház egymáshoz való viszonyát példázó mysteriumában ezen intézményhez fűzött.

FUGGELÉK.

Gyakorlati tennivalók irányművei.

Az egyház lényege szerint idegen test a világban, mely állandó igényt támaszt a világgal szemben. Isten igényét. Amikor tehát a házasság kérdésének gyakorlati tennivalói felől gondolkodunk egyedüli norma normánsnak csak a szentírást, közelebbről e vonatkozásban a megváltás rendjét vehetjük. Hogy a bűn alatti világ hogyan oldja meg e kérdést, abból reánk nem sok tartozik. Az egyház azonban a maga részéről az Isten szerinti ideált kell hogy célul tűzze. (I. Kor. 5:12—13!)

A) Orvoslandó bajok.

Az egyre rohamosabb saecularizáció ellen csak az intenzív evangélium-hirdetés hatásos. Az egyházak nem fújnak bizonyos zengésű kürtöket a megváltás rendjébe való belépés szükségességéről, módjáról, tényéről és következményeiről. Amíg a baj fennáll, addig nem sokat segít a jó házassági agenda sem.

Nincs erőteljes, világos, egységes tanítás, mégkevésbé eljárás a nemi élet, házasság dolgainak kérdéseiben.

A közkézen forgó házassági agendák nem veszik figyelembe a tiszta szentírási tanítást.

B) Irányelvek.

1. A lelkipásztor ne legyen vakoknak vak vezetője, hanem tisztában lévén a hit dolgaival, sőt abban élvén, lehessen Isten alkalmas eszköze arra, hogy örökéletre hívatott lelkek valóban átkerüljenek a bűn rendjéből a megváltás rendjébe.

2. Nála házasságkötésre jelentkezőknél tisztázza, hogy új teremtetése a Krisztusban, házasságra rendelte-e őket az Úr és pedig éppen egymással?

3. Minden kétséget kizáróan világos, hogy az eskü (s következőleg a házassági eskü is!) tilos. Jézus világosan kimondja: »Teljességgel ne esküdjete!« (Mt. 5:43.). Ő maga is nemcsak mondomta, legyen a ti beszédetek: úgy-úgy, nem-nem, hanem így is járt el számtalanszor, amikor mintegy eskü alatt ünnepélyesen nyilatkozott: »Bizony-bizony!...« (Amén, amén = igen, igen, úgy-úgy), vagy amikor esküvel kényszerítettett szenvedései alatt, akkor is csak az igennek megfelelő »Te mondad!« volt a válasza. Egészen érthetetlen e ponton a »keresztyén« gyakorlat. Talán a házasság kérdésében a különféle rendek (bűn-megváltás) tisztázatlansága miatt ijesztően elburjázott fegyelmezetlenségek, zavarok és viszásságok s a házasság intézményének romlottsága provokálta ki ezt a kétségbeesett, de a helyes utat egyáltalán nem pótló védekezést. Tudtommal a külsőségeiben konzervatív olasz agenda sem ismeri az esküt, hanem csak a kérdésre felelt »igen«-t. Luther nagyszerű házassági agendájában (»De copulatione coniugum pro rudioribus parochis.«), nem is sejteti az eskü lehetőségét! Igaz, talán nagy zökkenőkkel járna házasságkötési gyakorlatunkban az eskü tisztá-

zása, de az Írás mindenekelőtt! S megtalálható megfelelő előkészítés, még inkább komoly missziói munka után a módja e kérdés rendezésének. Helyezzük jogaiba Isten teremtő gondolatai szerint a házasság intézményét s akkor éppen nincs szükség arra, hogy erőteljen — s még hozzá írásellenes — esküvel kelljen támogatnunk, komolytalanná téve eljárásunkat az újraesketésekkel!

4. A házassági agendában az Írásnak a házasságra vonatkozó teljes tanítását kell adni, mint azt nagyjából Luther is teszi fentemlített igen jó agendájában. A megfelelő kérdések és korabeli szokások alkalmazása után (itt van hely esetleges kialakult helyes pedagógiai szokások beiktatására...) házastársaknak jelenti ki a feleket és pedig az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Ezután — kissé rendszeresebben összefoglalva — szól tisztán az ige szavaival a következőkről: a) fundamentum status, b) mandatum Dei de hoc statu, c) de cruce huius status és d) consolatione huius status. Végül áldó imádság következik.

5. Elváltak semmiképpen nem »eskethetők«, újra, akár mindkét fél, akár csak az egyik fél elvált s bármennyire »ártatlan«. (I. Kor. 7:11. a.).

Györi János.

Hit és tudás a fakultatív vallásoktatás kérdésében

A fakultatív vallásoktatás kívánói a következő argumentációval állottak elő: *a tudás szempontjából minden hit fikció*; valamennyi formájában nem okvetlen észellenes ugyan, de érvekkel úgy mégsem bizonyítható, mint a tudomány igazságai, ezért töröltessek a kötelezően tanított tantárgyak sorából. Máskülönb olyanok, akik a hitet, nevezetesen a keresztyén hitet vallani nem tudják, tanítása folytán annak vallására kényszerítettek, ez magában véve is képmutatás és igazságtalanság. *Taníttassék tehát közoktatásunkban a tudás minden hit nélkül* s bízzuk rá a tanulókra, illetve szülőkre, hogy tudásukhoz ki milyen hitet akar még tanulni s vallani, aki éppen szükségét érzi annak, hogy tudását a hit megvilágításába állítsa. Egészen más volna, ha a keresztyénséget is úgy tanítanák, mint pl. a pogány római, vagy görög vallást, tehát nem mint hitet, hanem mint tudásanyagot; ezeknek tanításánál senkitől sem követelik meg, hogy tudásukon felül higgyen is bennük. Mivel azonban a keresztyénséget ma még így nem lehet tanítani, mert élő vallás, bízzuk ki nekik tetszésére, hogy tudását ebbe a hitbe ágyazza-e, esetleg egy másikba, vagy egyikbe sem.

Ez a külső látszatra világos, ellentmondást nem tűrő érvelés következetesen visz a gyakorlatban a fakultatív vallásoktatás bevezetésére. Vizsgáljuk csak meg, hogy ez az argumentáció minden ponton helyes-e, ill. megfelel-e a tudásról vallott mai világképünknek, melyet intelligenciánk a legmagasabb fokon vall s így el kell-e fogadnunk mindenkinék, aki nem akar tudásában elmaradottnak tekintetni;